

JADIDLARNING TA'LIM VA TARBIYA TO'G'RISIDA PEDAGOGIK QARASHLARI

Ismatillayeva Mahliyo Muzaffar qizi

Navoiy davlat pedagogika instituti stajyor tadqiqotchisi

“Profi University” nodavlat oliy ta'lim muassasasi o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada, Jadidlarning ta'lim va tarbiya to'g'risidagi pedagogik qarashlari, ularning asosiy g'oyalari va amaliyotlari, shuningdek, bu g'oyalar zamonaviy ta'lim tizimiga qanday ta'sir ko'rsatgani haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: jadidlar harakati, an'anaviy ta'lim tizimi, zamonaviy texnologiyalar, pedagogik qarashlari, mustaqil fikrlash, ta'lim jarayoni.

Jadidlar harakati XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Markaziy Osiyoda, xususan, O'zbekiston hududida paydo bo'lib, o'zining ma'rifatparvarlik g'oyalari bilan ajralib turdi. Ushbu harakat, ijtimoiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlar davrida, an'anaviy ta'lim tizimining kamchiliklarini bartaraf etish maqsadida yangi pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqdi. Jadidlar, ta'lim va tarbiyani yangilash, zamonaviy bilimlarni o'rganish va xalqni ma'rifatli qilish g'oyalarini ilgari surdilar. Jadidlarning pedagogik qarashlari, o'z zamonida ta'lim jarayonini yangilash, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini ta'minlash va ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan edi. Ular, ta'limni faqat bilim berish jarayoni sifatida emas, balki shaxsni tarbiyalash va jamiyatga foydali fuqaro sifatida tayyorlash jarayoni sifatida ko'rdilar. Bu yondashuv, o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, ularni ijtimoiy hayotga tayyorlash va milliy o'zlikni saqlashga xizmat qildi. Jadidlarning ta'lim va tarbiya to'g'risidagi pedagogik qarashlari, o'z ichiga zamonaviy ta'lim usullarini, ilmiy va amaliy fanlarga e'tibor berishni, o'qituvchilarni tayyorlashni, ayollar ta'limini rivojlantirishni va o'zbek tilida ta'lim berishni oladi. Ularning g'oyalari, bugungi kunda ham ta'lim tizimida muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'zbek xalqining ma'rifatli va taraqqiy etgan jamiyatga aylanishida muhim rol o'ynaydi.

Jadidlar ta'limni yangilash zarurligini tushunib, an'anaviy ta'lim tizimining kamchiliklarini tanqid qildilar. Ular, avvalo, ta'lim jarayonida ilmiy va amaliy bilimlarni birlashtirishni maqsad qildilar. Jadidlar ta'limni faqat diniy bilimlar bilan cheklamasdan, zamonaviy fanlar, matematika, tabiiy fanlar va gumanitar fanlarga ham e'tibor qaratdilar. Ularning fikricha, ta'lim jarayoni insonni har tomonlama rivojlantirishga qaratilishi kerak. Jadidlar tarbiya masalasida ham yangicha yondashuvlarni ilgari surdilar. Ular tarbiyaning asosiy maqsadi insonni axloqiy, estetik va intellektual jihatdan rivojlantirish ekanligini ta'kidladilar. Tarbiya jarayonida

o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini inobatga olish, ularni mustaqil fikrlashga o'rgatish va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratildi. Jadidlar ta'lim jarayonida interaktiv va faol usullarni qo'llashga harakat qildilar. Ular o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, muhokama va muloqot orqali bilim olishni rag'batlantirishga intildilar. Bu yondashuv, o'quvchilarning o'z fikrlarini ifoda etish, savol berish va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam berdi. Jadidlarning ta'lim va tarbiya to'g'risidagi pedagogik qarashlari, o'z zamonida yangiliklar kiritgan bo'lsa-da, bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Ularning g'oyalari, ta'lim tizimini yangilash, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini ta'minlash va jamiyatni ilgari surish uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Jadidlar harakati, ta'lim va tarbiya sohasida o'zgarishlar kiritish orqali, kelajak avlodlar uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. XIX asrning oxirlariga kelib, Markaziy Osiyoda ijtimoiy va siyosiy o'zgarishlar kuchayib bordi. Rossiya imperiyasining Markaziy Osiyoni bosib olishi, mahalliy aholi orasida yangi ijtimoiy qatlamlar va fikrlar paydo bo'lishiga olib keldi. Bu jarayon, mahalliy aholi orasida o'zgarishlarga ehtiyojni kuchaytirdi. An'anaviy ta'lim tizimi, asosan, diniy bilimlarga asoslangan edi va zamonaviy fanlar, ilmiy yondashuvlar va amaliy ko'nikmalarga e'tibor bermasdi. Jadidlar, ta'lim tizimini yangilash va zamonaviy bilimlarni o'rganish zarurligini angladilar. Jadidlar harakati, ma'rifatparvarlik g'oyalariga asoslangan. Ular, o'z xalqini ma'rifatli qilish, ilm-fan va madaniyatni rivojlantirish, shuningdek, milliy o'zlikni saqlash maqsadida harakat qildilar. Bu g'oyalar, o'z navbatida, xalqni o'z huquqlari va erkinliklari uchun kurashishga undadi. Jadidlar, madaniyat va san'atni rivojlantirishga ham katta e'tibor qaratdilar. Ular, o'z asarlarida zamonaviy fikrlarni, g'oyalarni va madaniy qadriyatlarni aks ettirishga harakat qildilar. Bu, o'z navbatida, xalq orasida yangi fikrlar va g'oyalarni tarqatishga yordam berdi. Jadidlar harakati, ijtimoiy adolat va tenglikni ta'minlash maqsadida ham paydo bo'ldi. Ular, jamiyatda mavjud bo'lgan ijtimoiy tengsizliklarni bartaraf etish, ayollar huquqlarini himoya qilish va ijtimoiy taraqqiyotga erishish uchun kurashdilar. Jadidlar harakati, o'z zamonida ijtimoiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlarga javob sifatida paydo bo'lib, ta'lim va tarbiyani yangilash, ma'rifatparvarlik g'oyalarini tarqatish va ijtimoiy adolatni ta'minlash maqsadida faoliyat yuritdi. Bu harakat, o'zining ta'siri bilan O'zbekiston va Markaziy Osiyo tarixida muhim o'rin tutadi. Ma'lumki, ijtimoiy hayot tarzining muayyan davridagi holati jamiyat a'zolarining aksariyatini qoniqtirmay qoladi. Natijada ular ijtimoiy tuzumni o'zgartirish yoki uni to'g'ri, qotib qolgan holatdan chiqarish uchun yo inqilob qilish, yo isloh etish harakatiga tushadilar. Jadidlarning yuzaga kelishi ham muayyan ijtimoiy voqelikdan qoniqmaslik oqibatida sodir bo'lgandi. Birlari jahongir g'arb davlatlaridan xalqlarning diniy mansublik tuyg'usini jo'sh urdirgan holda kurash maydoniga kirib, ozodlikka erishish mumkin deb bildilar. Natijada tarixga "панисламизм" nomi bilan kirgan g'arb jahongirlikiga qarshi kurash harakati

yuzaga keladi. Boshqalari mazlum xalqlarni etnik jiatdan jipslashtirib milliy ozodlik yo'liga kirmoqchi bo'ldilar Jadidlar ma'rifati haqida gap ketganda, dastavval qizimlik Ismoil Gaspirinskiyni (1352-1914) tilga olish kerak. U Rossiya musulmonlari orasida birinchi bo'lib maktabi usuli jadida ya'ni "yangi usul maktabi" ga asos soldi. Ma'lumki, islom olamida ham ta'lim va tarbiya tizimiga dastlab katta e'tibor bilan qaralgan. Musulmochilik qaror topganidan so'ng arab davlatlarida ta'limning ikki bosqichli tizimi yuzaga keladi:

Xulosa:

Jadidlarning ta'lim va tarbiya to'g'risidagi pedagogik qarashlari, o'z zamonida muhim ijtimoiy o'zgarishlarga sabab bo'ldi. Ularning g'oyalari, bugungi kunda ham ta'lim tizimini rivojlantirishda, o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Jadidlar harakati, ma'rifatparvarlik g'oyalari bilan jamiyatni yangilashga intilib, ta'lim va tarbiyani yangi bosqichga olib chiqdi. Jadidlarning ta'lim va tarbiya to'g'risidagi pedagogik qarashlari haqida yozilgan asarlar va tadqiqotlar, ularning g'oyalari va amaliyotlarini chuqur o'rganishga yordam beradi. Quyida ushbu mavzu bo'yicha foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati keltirilgan:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev, A. (2005). Jadidlar harakati va ta'lim tizimi. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
2. Saidov, S. (2010). O'zbekiston ta'lim tarixi: Jadidlar va ularning ta'lim g'oyalari. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
3. Toshpo'latov, M. (2012). Jadidlarning ta'lim va tarbiya g'oyalari: tarixiy va pedagogik tahlil. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.
4. Xolmatov, A. (2018). Jadidlar va zamonaviy ta'lim: pedagogik yondashuvlar. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
5. Yuldashev, R. (2015). Jadidlar harakati va o'zbek ta'limi: tarixiy kontekst. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
6. Rahimov, I. (2019). Jadidlarning ta'lim tizimiga kiritgan yangiliklari. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
7. Murodov, A. (2021). O'zbek ta'limida jadidlarning roli va ahamiyati. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.